

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**СПРИЙНЯТТЯ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ ЯВИЩ
ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавр

Виконала: студентка IV курсу 07-451 групи
Спеціальності 054 Соціологія
Освітньо-професійної програми «Соціологія»
Наталія ТОЛОПКА

Керівник: к.соц.н., доцентка Тетяна ЧЕРКАШИНА

Рецензент: провідний фахівець Херсонського
міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей
та молоді
Віктор БУЛКА

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Толерантність та дискримінація як соціальні явища.....	6
1.1. Дискримінація: сутність та форми.....	6
1.2. Толерантність як умова запобігання дискримінації.....	10
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження явищ толерантності та дискримінації.....	15
2.1. Виховання толерантності у студентської молоді.....	15
2.2. Явища толерантності та дискримінації очима сучасного студента: результати емпіричного дослідження.....	19
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
ДОДАТКИ.....	41
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	41

ВСТУП

Досить актуальним явищем в суспільстві є проблема дискримінації та толерантності. Дискримінація – у всіх її можливих формах і виразах – є однією з найбільш поширених форм порушень прав людини і зловживання правами. Вона зачіпає мільйони людей в повсякденному житті і є одним з тих явищ, які найважче виявити.

Дискримінація має прямі наслідки щодо тих людей і груп, які піддаються дискримінації, але також непрямі і глибокі наслідки для суспільства в цілому. Суспільство, в якому дискримінація дозволена або до неї ставляться з терпимістю, є таким суспільством, в якому люди позбавлені можливості вільно здійснювати свій повний потенціал для себе і суспільства.

Проблема з дискримінацією ускладнюється тим, що вона залежить від сприйняття чи суб'єктивної думки й упередження про здібності та установки людей, а не від суб'єктивних обставин. Особа позбавляється можливості реалізувати свої права та свободи, що спричиняє зменшення авторитету права як ефективного соціального регулятора.

Поряд із проблемою дискримінації стоїть проблема толерантності та формування толерантного ставлення до особистості. Це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини.

Виявлення толерантності не означає терпиме ставлення до соціально неприйняттого, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Воно означає, що кожний може дотримуватися своїх переконань і визнає таке ж право за іншими. Найпоследовнішим критиком фанатизму і захисником толерантності був Вольтер. Саме йому приписують вислів: «Я не згоден з Вами, але віддам своє життя, захищаючи Ваше право висловити свою думку». У цьому афоризмі – класична теорія толерантності.

Проблему дискримінації вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, такі, як: О.Коршунова, І.Кресіна, І.Крестова-Альошина, В.Крусс, О.Панкевич, С.Погребняк, С.Рабінович, О.Руднева та інші.

Питання толерантності також було предметом дослідження багатьох науковців: О. Губар досліджував толерантність у контексті прав людини; Н. Захорчук розглядала філософсько-соціологічні моменти толерантності та її роль у міжкультурній комунікації; В. Логвічнук досліджував цю проблему в аспекті політичної культури; П.Рікбор і О.Гьофе приділяли увагу толерантності у її зв'язку зі справедливістю. Проблем толерантності у своїх працях торкалися також В. Гараджа, А. Іоффе, П. Кендзьор. О. Труш та інші.

Об'єкт дослідження: явища дискримінації та толерантності.

Предмет дослідження: сприйняття явищ дискримінації та толерантності сучасним студентством.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження ставлення сучасних студентів до явищ дискримінації й толерантності.

Виходячи з мети дослідження, нами були поставлені наступні **завдання:**

- розкрити явище дискримінації та толерантності, їх взаємозв'язок;
- дослідити основні проблеми та переваги виховання толерантності у студентської молоді;
- виявити ставлення до явища дискримінації та сформованості толерантності у сучасних студентів.

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження:** комплексний аналіз наукових праць з проблеми, що розглядається, наукової літератури для виявлення сутності поняття «толерантність» та «дискримінація»; систематизація науково-методичних засад досліджуваної проблеми; метод анкетного опитування – з метою виявлення ставлення до явища дискримінації та сформованості толерантності у сучасних студентів.

Апробація результатів дослідження. Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 р. № 3, протокол від 01.03.2021р. №8), а також опубліковані у вигляді статті «Лукізм як соціальне явище сучасного суспільства» / Черкашина Т.О.// Творча майстерня викладача вишу: Зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 3-4 жовтня) / за заг. ред. С. В. Копилової. – Херсон: ФОП Вишемирський В. С., 2019. – С.83-87.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел (44 найменування). Основний текст роботи викладено на 35 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНІ ЯВИЩА

1.1 Дискримінація: сутність та форми

Дискримінація з латинської «discriminatio» перекладається як, розрізнення, відокремлення, розділення. Дискримінація, за юридичною енциклопедією, визначається як умисним обмеженням або позбавленням прав фізичних осіб за певними ознаками [41].

Позитивність дискримінації виявляється в тих ситуаціях, коли суб'єкт з об'єктивних причин не має можливості повною мірою реалізовувати права й виконувати обов'язки. Наприклад, неповнолітні громадяни не мають обов'язку піклуватися про непрацездатних батьків, строкова служба в Збройних Силах України не поширюється на жінок. Позитивна дискримінація має легальний законодавчий характер. Один із прикладів, функціонування інституту цензів у праві. Інша - ілюстрація надання державних пільг і переваг.

Важливою проблемою дискримінації є неузгодженість юридичних обов'язків та суб'єктивних прав. Дискримінація була та є закономірним відзивом свідомості особистості на одне з основних зовнішніх порушень психологічного процесу, котре стало результатом вторгнення права в життя людини. Існує багато ситуацій, коли особі право перешкоджає уникнути юридичного впливу.

Дискримінація здійснюється через форму бездіяльності та шляхом певних дій у законотворчості та застосуванні права через переваги та обмеження [32].

У національному законодавстві термін дискримінація вперше отримав закріплення в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 р. як «...дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо

вони спрямовані на обмеження або унеможлиблюють визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків» [25].

Законом «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 р. міститься загальне визначення дискримінації, що може бути поширене на всі її різновиди. Відповідно до початкової редакції Закону дискримінація визначалась «...як рішення, дії або бездіяльність, що спрямовані на обмеження або привілеї щодо окремої особи чи групи осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, якщо вони унеможлиблюють визнання і реалізацію на рівних підставах прав і свобод людини і громадянина» [8].

У редакції Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 13 травня 2014 р. дискримінація визначається, як ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [8].

Виділяють такі ознаки дискримінації:

- дискримінація виявляється в обґрунтуванні розбіжностей між особами, які не мають розумного і об'єктивного виправдання;
- дискримінація базується на таких ознаках як: вік, стать, расова/національна приналежність, релігія, мова та стан здоров'я;

- порівняно з іншими особами, відбувається погіршення правового становища особи, які перебувають у схожих правових обставинах;
- результативністю та метою дискримінації є стримування або перешкоджання визнанню або реалізації прав і свобод;
- дискримінація спонукає до порушення рівності прав та можливостей [28].

А. Осипов тлумачить дискримінацію як «відмінності, що мають несприятливі наслідки для однієї зі сторін, між якими проводяться ці відмінності, і при цьому носить довільний і необґрунтований характер, тобто не переслідує легітимну мету чи є невідповідним меті, що ставиться» [21, с.60-72].

Головною метою запобігання явищам дискримінації є втілення у правовій дійсності конституційного положення про Україну як демократичну, правову, соціальну державу (ст. 1 Конституції України). Систематичні прояви певних форм дискримінації суперечать цій нормі, і тому держава зобов'язана вживати заходи для недопущення дискримінації. Положення про Україну як соціальну державу розвиваються у ч. 1 ст. 3 Конституції України, де життя, здоров'я, гідність та безпека людини визнані найвищою соціальною цінністю; у ч. 2 цієї статті права і свободи людини визначено як зміст та спрямованість діяльності держави, а їх забезпечення – обов'язком держави [15].

Серед найпоширеніших різновидів дискримінації виділяють наступні:

Ксенофобія виступає як негативне ставленням суб'єкта або групи суб'єктів до інших осіб/груп, що має своїх окремих представників – «чужинців», «інших», «не наших». Вона виникає через поширення соціальних стереотипів, забобони, виявляються у соціальних установах суб'єкта, а також у його баченні світу в цілому [16].

До основних видів належать: релігійна, етнічна і «міжцивілізаційна» (щодо інших культур і цілих груп країн). Бувають, звичайно, і інші види ксенофобії. Наприклад, стосовно сексуальних меншин. Так, Резолюція

Європарламенту «Гомофобія в Європі» (18 січня 2006 р.) визначає гомофобію як «іраціональний страх і огиду до гомосексуальності та лесбійнок, геїв, бісексуалів і трансгендерних людей, засновані на упередженні, подібному расизму, ксенофобії, антисемітизму та сексизму» [42].

Р. Сміт та американський економіст Р. Еренберг вважають, що *дискримінація у трудових відносинах* виявляється саме у різному ставленні до працівників, а саме «береться за увагу їх належність до різних демографічних груп, що однаково відображається за їх виробничою ознакою» [40, с.16-21].

Ейджизм – це дискримінація або упереджене ставлення до людей, заснована на їхньому віці. Так, наприклад, люди похилого віку не можуть знайти собі гідну роботу, оскільки роботодавець схильний набирати тільки молодих співробітників.

Досить часто, цей термін застосовується щодо дискримінації саме літніх людей, але це в корені не вірно. Річ у тому, що ейджизм базується на стереотипних думках, так само як і расизм, сексизм та інші прояви ксенофобії. А це значить, що в категорію дискримінованих можуть потрапити як літні, так молоді люди. Так, наприклад, на роботу можуть не брати молодих людей, мотивуючи це тим, що вони ще занадто юні та безвідповідальні, а значить не зможуть бути продуктивними співробітниками [44].

Ейблізм є однією з різновидів дискримінації, яка має свою систему та виражається через соціальне упереджене ставлення до людей з інвалідністю, що ставить потреби людей з інвалідністю на другий план. Тому саме через це людям з обмеженими можливостями часто приписують певні риси характеру та навички, або навпаки відділяють наявність цих рис.

На жаль, існують стереотипи, які тісно пов'язані з різними видами інвалідності. Ці стереотипи підпорядковуються очікуванням практики ейблізму та дискримінації в цілому. Людей з інвалідністю обмежують у

виборі професійної діяльності, в розвагах, змінюється ставлення людей до них [7].

В сучасному суспільстві все частіше зустрічається дискримінація за ознакою зовнішністю - лукізм. Даний вид дискримінації полягає в оцінюванні зовнішності іншої людини. Критерії оцінювання мають соціальне походження. Наприклад, за основу може виступати наявність окулярів або вусів, певні елементи одягу тощо, через що у людей виникають різні стереотипи, які актуалізуються та виникають при оцінюванні іншої людини [39, с.83-87]. На сьогодні стереотипи щодо зовнішності стали важливим соціально-психологічним фактором, вони частіше за все провокують глибокі депресивні стани у людини, яку дискримінують, тому що існує висока позитивна кореляція між задоволенням зовнішністю і задоволенням собою. Часто через дискримінацію у людей виникає проблема із заниженою самооцінкою, незадоволеністю собою, людина починає соромитись себе, що може стати причиною психологічної травми.

1.2 Толерантність як умова запобігання дискримінації

Толерантність дуже багатоаспектний феномен, тому у теорії сучасного наукового знання він має різні підходи для розуміння.

Філософський аспект розглядає феномен толерантності як готовність постійно сприймати особистість, річ або подію через терпіння, витримку, примирення [12]. Щодо соціології, то вона розглядає толерантність як чуйність, делікатність, прихильність, люб'язність та ввічливість до інших [38, с.101]. Політичний контекст зосереджує увагу лише повазі до свободи іншого суб'єкта, щодо її поглядів, думок та поведінки [29]. У педагогіці як у загальному контексті феномен «толерантність» трактується через взаємодію на засадах згоди, порозуміння та прийняття інших людей такими, які вони є [1, с.32-35].

Освітнянське завдання, прописане у декларації принципів толерантності, вказує на необхідність розгляду толерантності як невідкладного імперативу; на систематичному й раціональному навчанні толерантності, на вивченні різних джерел нетерпимості, які провокують насильство та відчуження [5, с.87].

Соціокультурна толерантність зазвичай розглядається у двох значеннях: вузькому – як вияв терпимого ставлення до представників певних соціальних груп та носіїв певної субкультури, та широкому – як «моральна якість особистості, що характеризує її терпиме ставлення до інших людей, незалежно від їх етнічної, національної та культурної приналежності, терпиме ставлення до інших поглядів, звичаїв, звичок» [30].

Толерантність не зводиться до простої терпимості. Терпимість акцентує увагу на неприємних або нестерпних способах поведінки об'єктів – поблажливе або примусове терпіння без вчинення насильства. За такою поверхневою формою дій часто приховується внутрішня ворожість та незнання. Толерантність, на відмінну від терпимості, пропагує право людини на збереження її незалежності. Такою толерантною рисою особистості виступає налаштованість на рівноправний діалог, на пізнання нового для людини, а також не виключає зміну системи цінностей індивіда [31, с.590].

Аналіз світового досвіду формування толерантності показав, що серед методів та технологій, котрі використовуються, наявні три умови, що впливають на формування толерантності: індивідуальні, групові та суспільно-державні [37, с.160-174].

Позитивне розуміння толерантності розглядається у порівнянні з нетерпимістю. Суттю нетерпимості є впевненість, що саме власні погляди та спосіб життя стоїть вище за чужі погляди та спосіб життя. Це не тільки відчуття відсутності солідарності, неприйняття дій, думок іншої людини, а навіть не сприйняття зовнішнього вигляду іншої особистості. Нетерпимість може виявлятися через неввічливість, жахливе ставлення до інших людей, наприклад: етнічна чистка або геноцид.

Основними формами вияву нетерпимості є: образа, насмішки, вираження зневаги; негативні стереотипи, упередження, забобони, основані на негативних характеристиках; етноцентризм; пошук ворога; переслідування, залякування, погрози; дискримінація за ознаками статі та інших відмінностей; расизм, націоналізм, експлуатація, фашизм; ксенофобія у формі етнофобій, мігрантофобії; опоганення релігійних чи культурних пам'ятників; вигнання, сегрегації, репресії; релігійне переслідування [4].

До основних функцій толерантності відносять:

– креативну – дає можливість творчого підходу до оцінки навколишнього світу; забезпечує умови для творчого самоствердження, вияву індивідуальності; дає змогу виявляти творчу активність, креативність.

– регулювальну – допомагає розсудливо реагувати на ту чи іншу ситуацію, базуючись на позитивного вияві; орієнтує на конструктивний підхід у вирішенні конфліктних ситуацій; налаштовує відносини на підтримку поваги, свободи, рівноправності;

– виховну – забезпечує обмін досвідом позитивної соціальної взаємодії й досвіду людства в цілому; організовує життєдіяльність соціуму; створює успішну соціалізацію; розвиває емпатію, моральне розуміння, вміння коректно оцінювати дії інших;

– культурозберігальну – допомагає зберігати та розвивати культурний досвіт соціуму, етносу;

– мирозабезпечувальну – задовольняє мирне існування різних представників, які мають відмінні ознаки; визнає різні погляди людей та багатомірність середовища; виконує обов'язки суспільного виконавця(гаранта) недоторканості та неспричинення шкоди різного роду меншинам;

– психологічну – забезпечує нормалізацію психологічної атмосфери у групах, суспільстві (атмосфера визнання, поваги, чуйності); є основою етнічної самосвідомості та її самоідентифікації; формує та підтримує

самооцінку особистості, групи; загартовує до чуттєвості несприятливих факторів;

- соціально-комунікативну – розвиває навички комунікації, співпраці та розуміння; допомагає встановити конструктивне спілкування з представниками різних груп інакшого світосприйняття;
- феліцітологічну – дозволяє отримати задоволення людини від спілкування з різними представниками суспільства, відчутти свою індивідуальність, сприяти визнанню себе іншими [4].

За спрямованістю толерантність ділиться на такі типи:

- зовнішня толерантність (до інших) – формулюється переконання, яке дозволяє припускати, що у кожної людини присутні власні позиції;
- внутрішня толерантність (внутрішня стійкість) – здатність тримати себе в руках у різних несподіваних ситуаціях, таких як невизначеність, ризикування, стресові ситуації, конфлікт [18, с. 104-116];
- природна толерантність – передбачає у людини відкритість, допитливість та довірливість (вона схожа на малу дитину, яка ще не сформувала в собі особистість, яка ще не розділилась між індивідуальним та соціальним досвідом);
- моральна толерантність – характеризує терпимість, що пов'язується з особистістю (цей тип частіше всього властивий дорослим людям та виявляється у прагненні стримати власні емоції. Тобто, використовується психологічний захист, для того, щоб не проявляти свою нетерпимість, а залишати тримати її всередині);
- етична толерантність – це сприйняття та довіра, що пов'язується внутрішнім «Я» суб'єкта (вона містить повагу до цінностей інших людей та сприйняття власного внутрішнього світу, що надає особистості можливість оминати страху в конфліктних ситуаціях та витримати напругу) [17].

Толерантність яка діє ефективно, повинна бути абсолютною, і для того, щоб якісно виконувати свої функції, має бути нетолерантною до нетолерантності. Британсько-австрійський філософ та соціолог Карл Поппер

визначав це як «парадокс терпимості»: «необмежена терпимість повинна привести до нетерпимості»[24].

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ

2.1. Виховання толерантності у студентської молоді

Проблема толерантності була визнана в 1995 році Генеральною Асамблеєю ООН й формувалась у професійних та загальнолюдських масштабах. Співтовариство країн розпочало кампанію, яка зайнялася мобілізуванням суспільної думки щодо формування терпимості та толерантності в усіх сферах, які мали зв'язок з освітою та з питаннями толерантності.

Ця тенденція відображена в «Декларації принципів толерантності», яка підписана 16 листопада 1995 р. 185 державами – членами ЮНЕСКО, включаючи й Україну [6]. У документі зазначено, що «політика та програми в галузі освіти повинні сприяти поліпшенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності й толерантності в спілкуванні як міжокремими особами, так і міжетнічними, соціальними, культурними, релігійними й мовними групами та націями». Декларація визначає толерантність як «повагу, сприйняття та розуміння багатого розмаїття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості», «обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму, демократії та правопорядку»: «"Толерантність" означає, що кожен може дотримуватися своїх переконань і визнає таке право за іншими». Толерантність – це активна соціальна поведінка, до якої людина приходить добровільно й свідомо та розглядається як складник громадянської вихованості студентської молоді вищої школи. Необхідність розв'язання у ВНЗ проблеми виховання високосвідомого громадянина відповідає вимогам Закону України «Про освіту» [9, ст.380], Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» [11], «Концепції національного виховання студентської молоді» [14], «Національній доктрині

розвитку освіти України у XXI столітті» [36], Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 рр. [27].

Сучасний стан молоді обмежує суспільство у нормальному розвитку та перспективах майбутнього. Тому необхідно формувати у молодого покоління систему цінностей та установок, які зможуть забезпечити тісний зв'язок усіх членів суспільства. У студентській молоді необхідно поширювати тактику толерантності, щоб забезпечити взаємне пристосування людей один до одного, що є чудовою альтернативою пошуку незалежності на національних засадах та побудови стійкої демократії.

Вважається, що сучасне студентство – це майбутнє нашої країни та її інтелектуальна еліта. Молодь повинна висувати та підтримувати ідеї толерантності, що буде гарантувати стійкий розвиток суспільства, бо саме толерантність та коректність створюють гармонійні стосунки між людьми та сприяють пошуку діалогу з різних питань релігії, націй, мови та статусів [33, с.83].

Студентській молоді належить жити та перетворювати наш світ на краще, саме тому і виникає потреба формувати толерантність в нашому суспільстві. Можемо зазначити, що виховання в соціумі у сучасному суспільстві має не аби яке значення.

У процесі соціалізації на людину впливають різні механізми. У стабільному суспільстві такі механізми відповідають один одному та готують молоду людину до перспективного життя в суспільстві. Значущість виховання толерантності полягає у реалізації цілі, яка спрямована на формування позитивного та подолання негативного досвіду толерантності, на створення відповідного простору, де молодь зможе безпосередньо чи опосередковано взаємодіяти з поведінкою та поглядами інших людей та їх спільнотами. Тому освітня стратегія мусить надавати забезпечення для створення таких педагогічних умов, які будуть допомагати розвитку толерантних поглядів, навичок толерантної поведінки в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Зокрема, закладам вищої освіти належить роль

у процесі встановлення принципу толерантності та розвитку її суб'єктів [22, с. 119-120].

Вітчизняна дослідниця О. Волошина вважає, що вихованість особистості характеризується за трьома рівнями толерантності: активним, активно-ситуативним та пасивним. Також вважає, що найважливішими показниками їх вираженості є пізнавальний, чуттєво-мотиваційний, поведінковий аспекти.

Характерні ознаки активного рівня сформованості толерантності - це глибокі знання поняття «толерантність», здатність до конструктивного діалогу, взаємодії з представниками різних культур за умови збереження власної ідентичності; сформованість системи ціннісних орієнтацій особистості.

Активно-ситуативний рівень сформованості толерантності спостерігається наявністю неглибокого усвідомлення важливості толерантності в суспільстві, небажання співробітництва, фрагментарною системою цінностей.

При пасивному рівні сформованості толерантності наявні поверхові знання про толерантність або взагалі їх відсутність; наявність уявлень про власну винятковість, часто хибних; відсутність або низька сформованість системи цінностей [3].

Сучасні вищі школи мають надавати молоді знання про історію, традиції свого та інших народів, наділяти знаннями про культуру, вірування, розуміння подібності та згуртованості всіх членів суспільств.

Важливо донести молодому поколінню відчуття відкритості, безкорисливості, поваги до інших, однакості та причетності. Під час навчання та виховання молоді треба розтлумачити права людини та форми нетерпимості, які можуть виникнути. Такий досвід та знання необхідно супроводжувати вивченням подій, які відбувалися на місцевому рівні, на оцінювання їх через правові і моральні норми [23, с.18-19]. В принцип освіти мають бути покладені загальні цінності людини (патріотизм, мир між

народами, гуманність, справедливість в суспільстві, повага до всіх культур, злагода між релігійними спільнотами). Державна вітчизняна освіта прогнозує різносторонній розвиток людини у національному, правовому, патріотичному, моральному та різних інших аспектах.

Студентська молодь у майбутньому може займати важливі посади у найрізноманітніших сферах діяльності суспільства, тому виховання толерантності необхідне, є важливою вимогою для демократизації та людяності. Толерантність на сьогодні є досить актуальною проблемою, але не виступає новою для наукової літератури. Виходячи з цього не аби яку зацікавленість викликають праці сучасних вчених, присвячені формуванню толерантності, вченим з минулого, які розглядали проблеми пов'язані з толерантністю, та на сьогоднішній час є актуальними й набирають нового звучання [2].

Розвиток толерантності у вищих навчальних закладах повинен відбуватися шляхом діалогу, що буде формувати та розширювати світогляд молоді та впорядкувати їх думки, а також шляхом взаємодії студента з викладачем. Шляхом такої взаємодії набувається позитивний досвід у спілкуванні, створюється емоційно-інтелектуальна моральна сфера.

Одним із найважливіших завдань викладача вищої школи є організація життєдіяльності молоді, що сприяє породженню певних ситуацій, які допомагають виявлятися толерантності серед студентів. Створюється певний спосіб життя, який утворює високий рівень толерантності серед молоді, та саму необхідність у ній [23, с.18-23].

Фундаментом для конструктивної взаємодії та основою для досягнення порозуміння в суспільстві є саме формування толерантної свідомості [29]. Толерантність чудово формується коли у людини є певні знання, можливість вільно висловлювати свою думку, відкритість людини у спілкуванні, совість та уміння переконувати. Толерантність розглядається з різних точок зору, наприклад:

- політика розглядає толерантність через терпимість людей до різних політичних виявів та позицій інших людей;
- адміністративна сфера вважає, що кожна людина має вміти управляти без агресивного ставлення;
- педагогіка дає характеристику терпимості через уміння зрозуміти та розглянути недосконалість, але особливо педагогічна сфера акцентує увагу на повазі до студентів та власних дітей[13].

На сьогоднішній день толерантність виступає ознакою рівня демократичності кожної країни, однією з умов її процвітання. Для міцних міжнародних відносин основою є політична толерантність.

Якщо людина сформує у собі рису характеру, як толерантність, то вона досягне успіху у власному житті, та перестане марнувати свої сили на конфлікти, та на «побутові війни». Для цього необхідно:

- бути готовим прийняти «неоднаковість» людей – немає когось кращого або гіршого, а просто, всі різні;
- кожна людина є особистістю, це треба цінувати та поважати її почуття, думки та переконання, навіть якщо вони не збігаються з власними;
- не намагатися змінити когось, хто нам не подобається, а просто приймати людей такими, які вони є насправді;
- завжди треба залишатися собою, знайти себе та зберігати «власне обличчя».

В умовах глобалізації по всьому світу проводяться акції, головним завданням яких є виступ проти різноманітних форм дискримінації та проявів нетерпимості [34, с.35-38].

2.2 Явища толерантності та дискримінації очима сучасного студента: результати емпіричного дослідження

Рівень розвитку сучасного суспільства та рівень освіти змушують розглядати толерантність не тільки як особистісну рису особистості, але й як певну вимогу до особистості, як принцип її існування в суспільстві.

Американський педагог М. Ліпман, створив систему, яка допомагає, шляхом послідовного обґрунтування, передбачити виховання толерантності як цінності. В США та Німеччині існують освітні програми, які об'єднують у навчальному та виховному планах формування толерантності.

Розвиток ступеня толерантності повинен виступати як показник професійної компетентності, та, взагалі, формування толерантності повинно бути однією, з основних завдань підготовки професіонала будь-якої сфери та галузі [43, с.22].

Нині, толерантність знаходить у жахливому стані. Досить часто нетерпимість з'являється через страх та неосвіченість, а саме через страх, який проявляється коли з'являється щось нове, невідоме, інші культури, нації та релігії.

Дуже багато спільного нетерпимість має з гіпертрофованим відчуттям цінування себе та гордовитості. За останні роки, все частіше почали говорити про культуру миру, яка частково характеризується прагненням через толерантність та доброзичливість, замінити в мисленні людини культ сили та домінування.

Щоб виховувати молодь через толерантність, треба враховувати та спиратися на історичний досвід, позитивні духовні та соціальні традиції, індивідуально-психологічні особливості індивіда, об'єктивний та всеосяжний облік сутності сьогодення і послаблення негативних факторів.

На сьогодні є необхідність формування толерантності в Україні, зокрема у молодого покоління, щоб українці могли уникнути міжкультурних конфліктів з представниками соціальних та культурних груп та мали змогу вести з ними «культурний» діалог [19].

З метою виявлення ставлення до явища дискримінації та сформованості толерантності у сучасних студентів, нами було проведено емпіричне

дослідження методом анкетного опитування. Використовувалися анкети у друкованому вигляді, які роздавалися безпосередньо респондентам, та анкети на у Google – формі, посилання на які також було розповсюджено серед студентської молоді двох державних закладів вищої освіти м. Херсона: Херсонського державного університету та Херсонської державної морської академії [10].

У опитуванні взяли участь 327 студентів, з них 227 (69,4%) - це хлопці, та 100 осіб (30,6%) – дівчата (див.рис.2.1).

Рис.2.1. Кількість респондентів

Що ж стосується вікового розподілу респондентів, то переважну більшість серед опитаних - 65,7% (215 осіб) - складають респонденти у віці від 17 до 19 років; потім за кількістю йдуть респонденти віком від 20 до 23 років (33, 4%) та найстарші респонденти, вік яких 27-31 рік, що становить лише 0,9% (3 особи) (див.рис.2.2).

Рис.2.2. Вік респондентів

У ході опитування студентам було запропоновано висловити власну думку щодо занепокоєння ступенем толерантності та загроз, які вони відчувають.

Найбільше занепокоєння у респондентів викликає:

- війна в Україні – 43,8% дуже непокоїть, 26,3% - достатньо занепокоєні;
- страх стати жертвою фізичного насилля – 20% дуже бояться, 30% побоюються;
- соціальна несправедливість турбує 67,6%;
- зростання бідності дуже непокоїть 42,8%, побоюються бідності 28,8%;
- серйозно захворіти – 27,8 %;
- не мати роботи 44,3%;
- тероризм(терористичні атаки) – 33%
- корупція – 41,6% достатньо непокоїть, 30,6% - в певній мірі (див.рис.2.3).

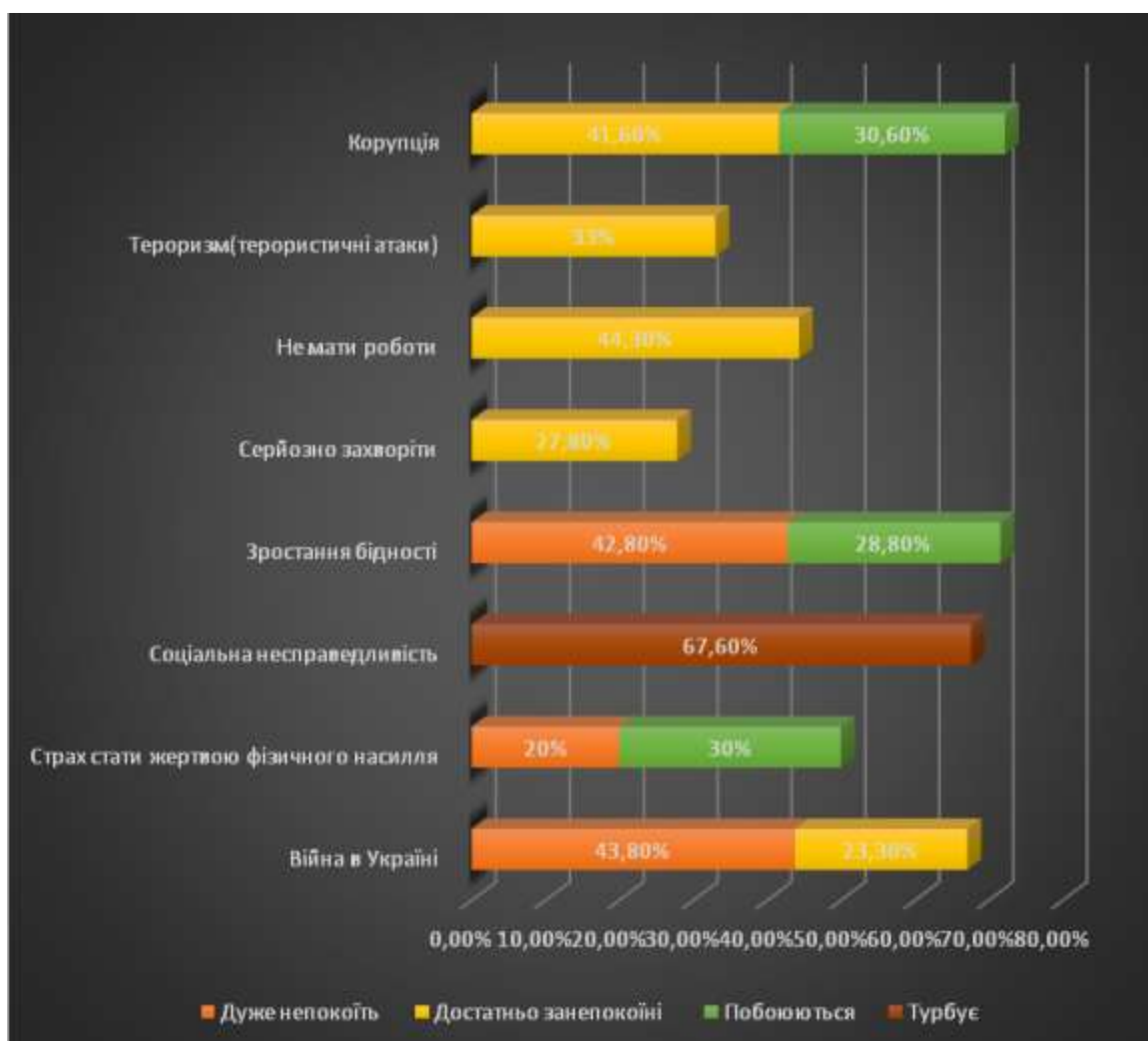

Рис.2.3. Занепокоїння студентської молоді щодо певних загроз.

Студентам також у анкетному опитуванні було запропоновано запитання щодо того, чи стикалися вони з дискримінацією по відношенню до себе (за різними ознаками). На запитання «Чи відчували ви коли-небудь дискримінацію за переліченими ознаками?» респонденти надали наступні відповіді:

- 1,8% опитаних постійно стають жертвами дискримінації за статтю, 5,5% доволі часто відчують дискримінацію через стать (див.рис.2.4);

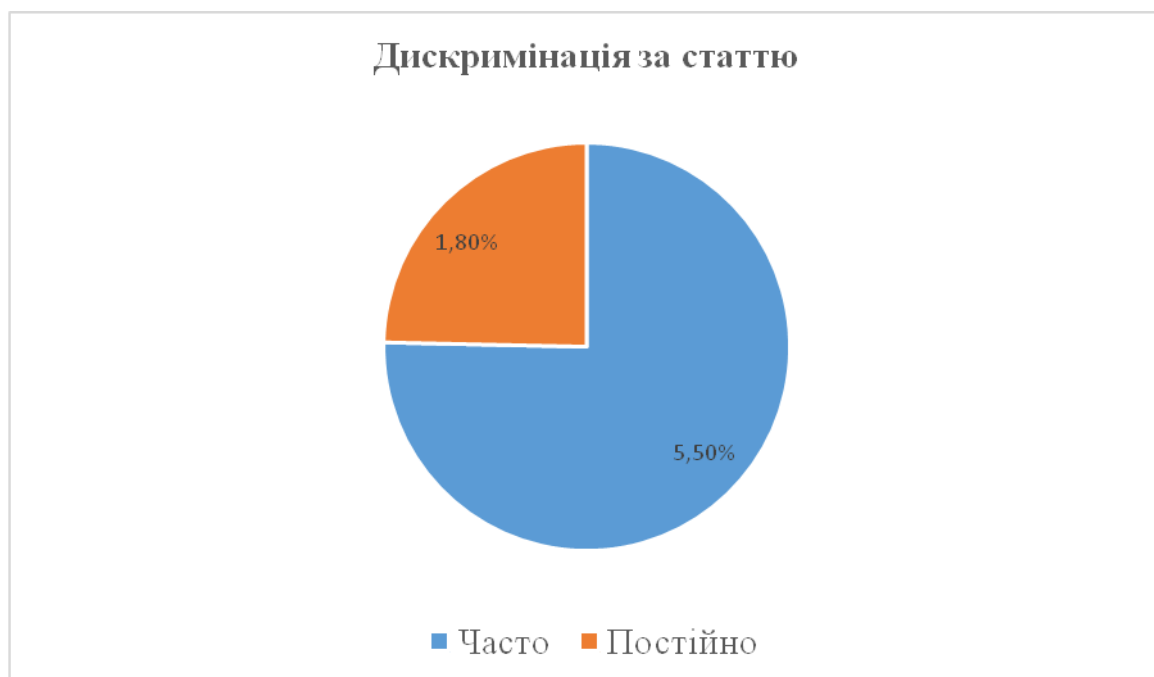

Рис.2.4. Кількість респондентів, що відчували по відношенню до себе дискримінацію за статтю.

- 5,8% студентів часто стикаються із дискримінацією, пов'язаною із їх віком, 1,8% осіб постійно потерпають від дискримінації за певною ознакою, 27% респондентів іноді відчували певну дискримінацію (див.рис.2.5);

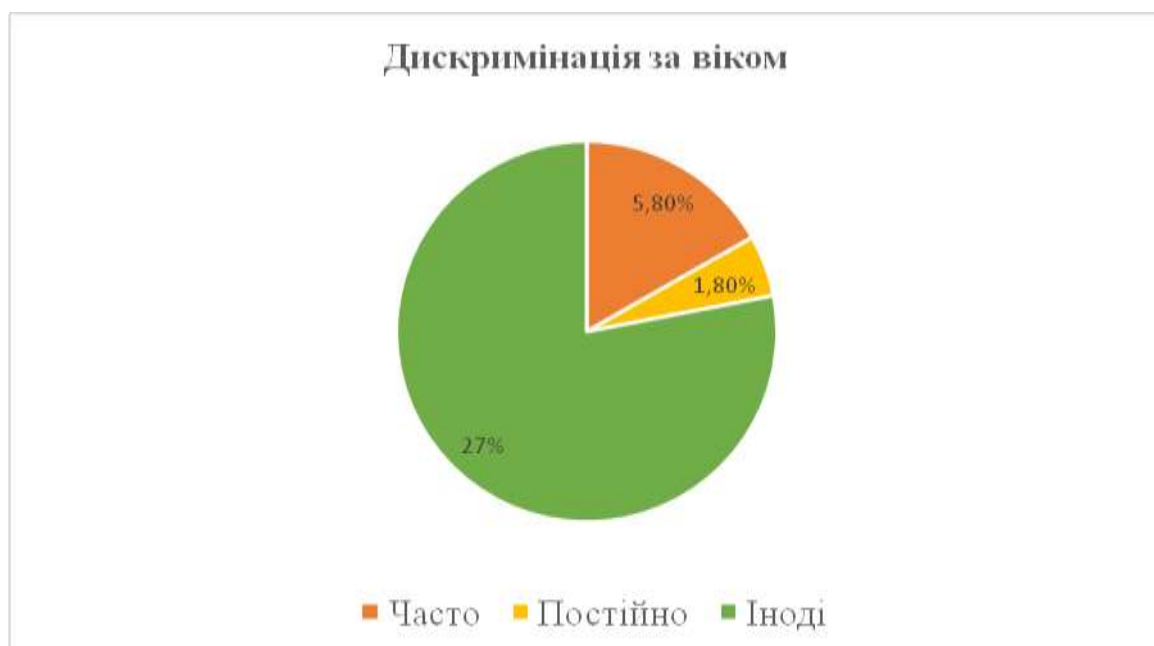

Рис.2.5. Кількість респондентів, що відчували по відношенню до себе вияви ейджизму.

- через релігійні уподобання часто дискримінують 6,7% опитаних студентів, інколи – 16,5%, 3,1% - постійно стають жертвами за даною ознакою (див.рис.2.6);

Рис.2.6. Дискримінація студентів за релігійними уподобаннями.

- 9,2% респондентів, відповіли що часто стають жертвами дискримінації через матеріальне становище, а 3,1% постійно стикаються з цим (див.рис.2.7);

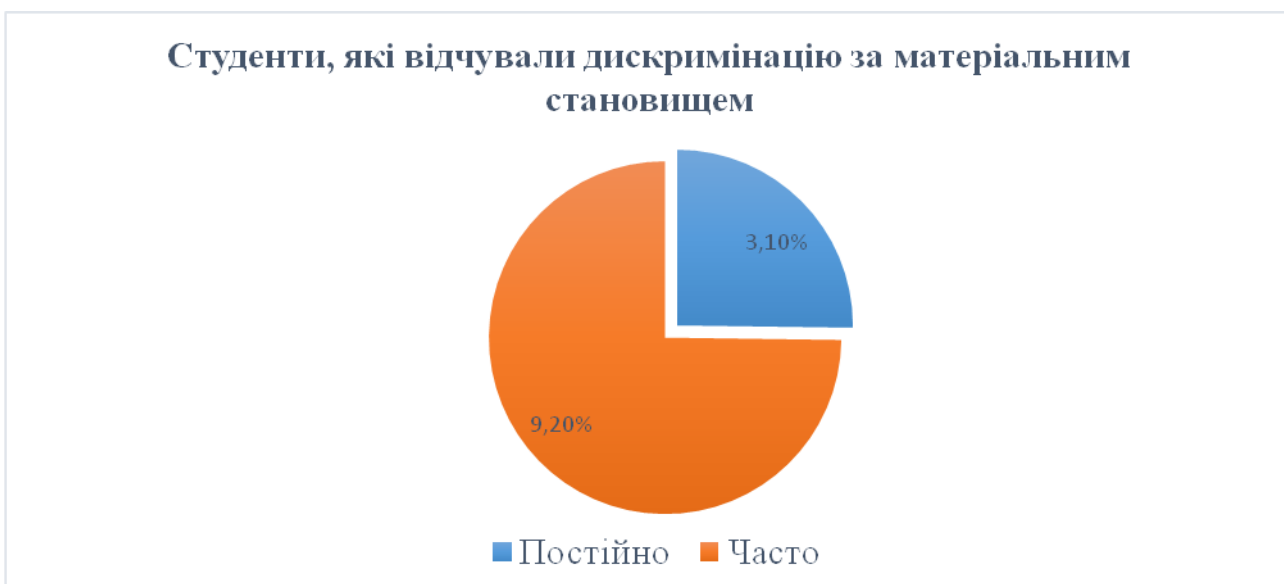

Рис.2.7. Кількість респондентів, що відчують по відношенню до себе дискримінацію через своє матеріальне становище.

- через етнічне походження часто дискримінують 6,1% респондентів та 2,7% відповіли, що постійно стикаються з певним явищем, інколи дискримінували за цією ознакою 14,1% осіб (див.рис.2.8).

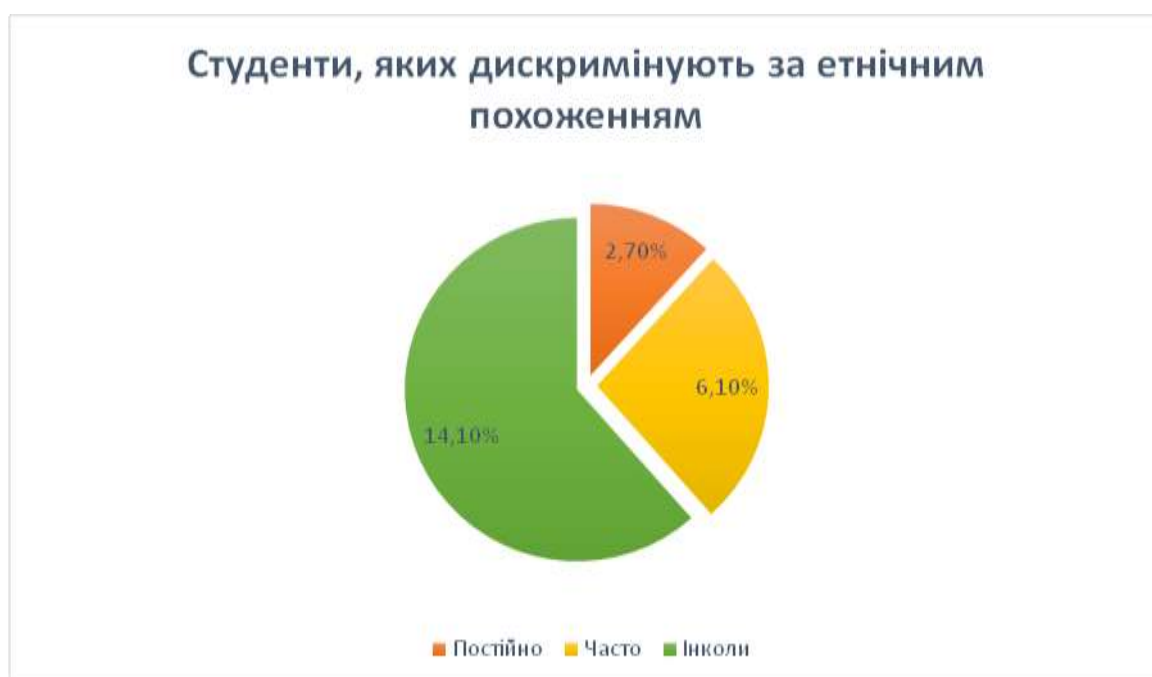

Рис.2.8. Кількість студентів, які відчують на собі ксенофобію.

- 5,1% респондентів стверджують, що їх постійно дискримінують через рівень їхньої освіти: часто за цим критерієм дискримінують 5,1%, інколи 14,4% з опитаних осіб (див.рис.2.9).

Рис.2.9.Кількість респондентів яких дискримінують за рівнем освіти.

- соціальна активність чинником дискримінації часто є для 2,9% осіб, 7% респондентів відповіли що вони постійно стають жертвами дискримінації за певною ознакою (див.рис.2.10);

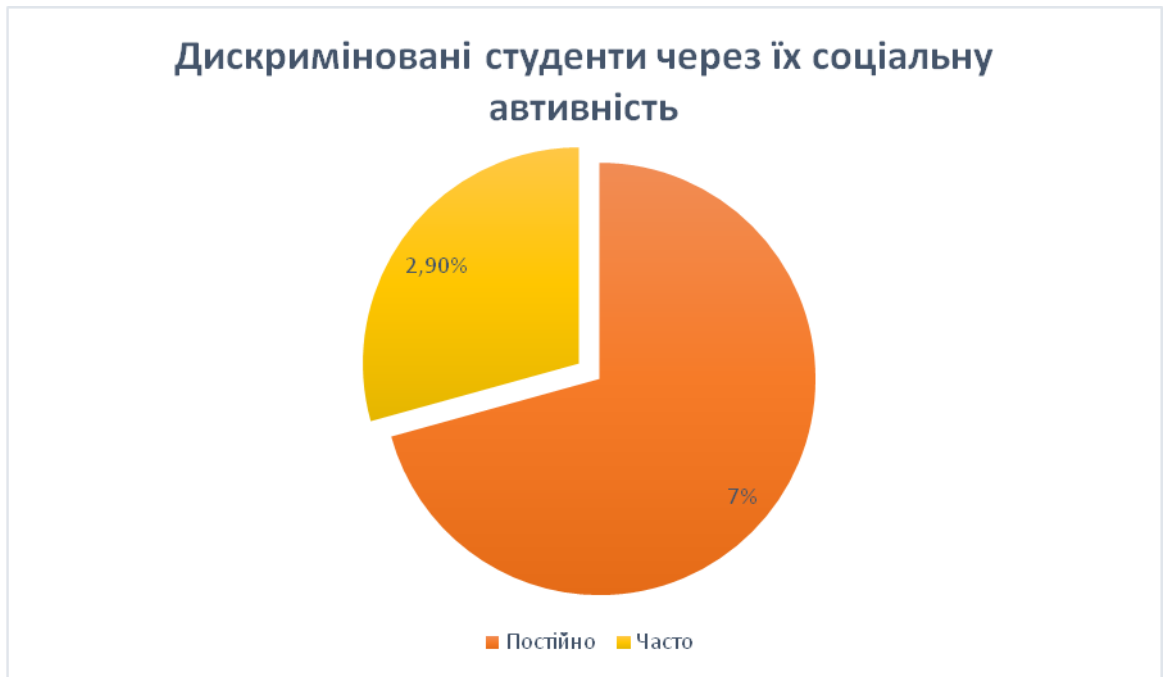

Рис.2.10. Кількість студентів м. Херсона яких дискримінують за їх соціальну активність.

- за політичними переконаннями часто стають жертвами дискримінації 8,6% респондентів, 3,7% опитаних – постійно (див.рис.2.11);

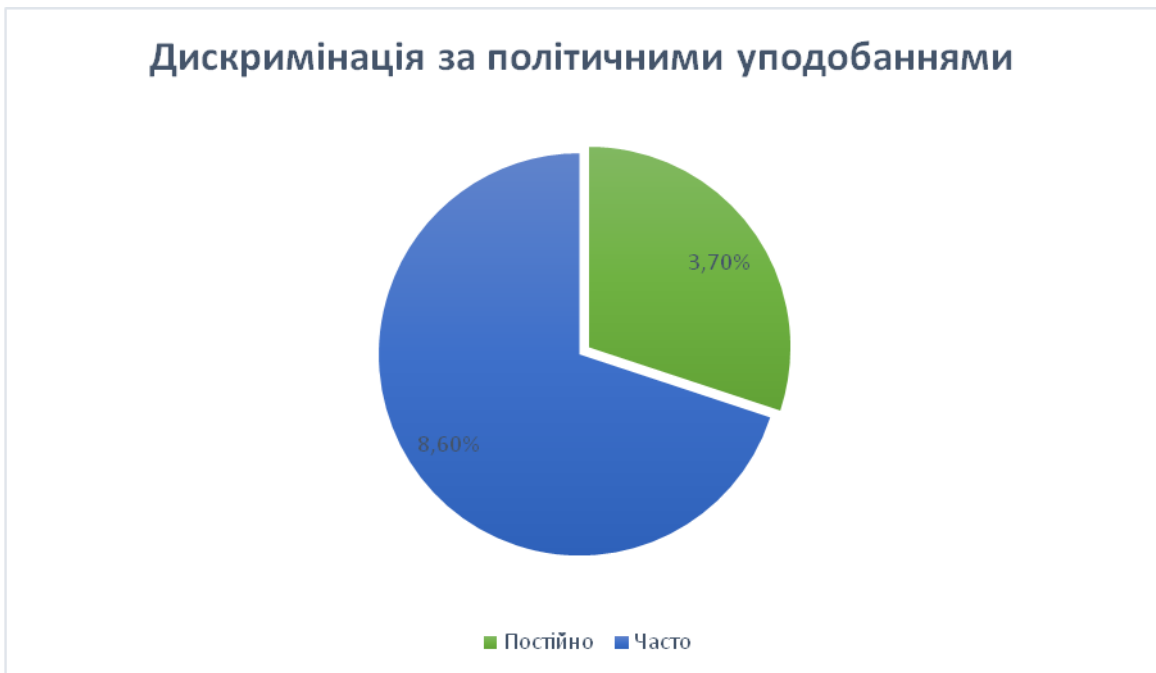

Рис.2.11. Кількість респондентів, що відчувають дискримінацію за власні політичні переконання

- 6,5% опитаних студентів визнали, що їх часто дискримінують через їх сексуальну орієнтацію, а 4% - постійно відчують на собі дискримінацію за даною ознакою (див.рис.2.12);

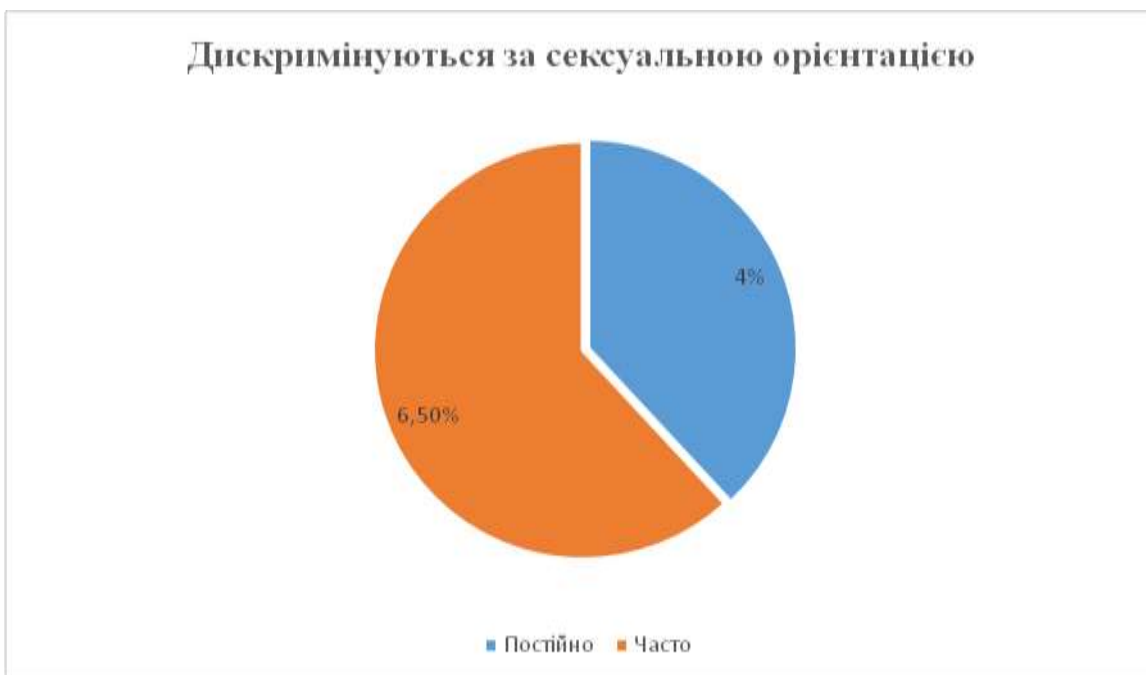

Рис.2.12. Стають жертвами дискримінації за сексуальною орієнтацією.

- через мову спілкування часто відчують на собі дискримінацію 7,6% студентів та постійно – 2,7%, інколи стають жертвами такого виду дискримінації 18,3% респондентів (див.рис.2.13);

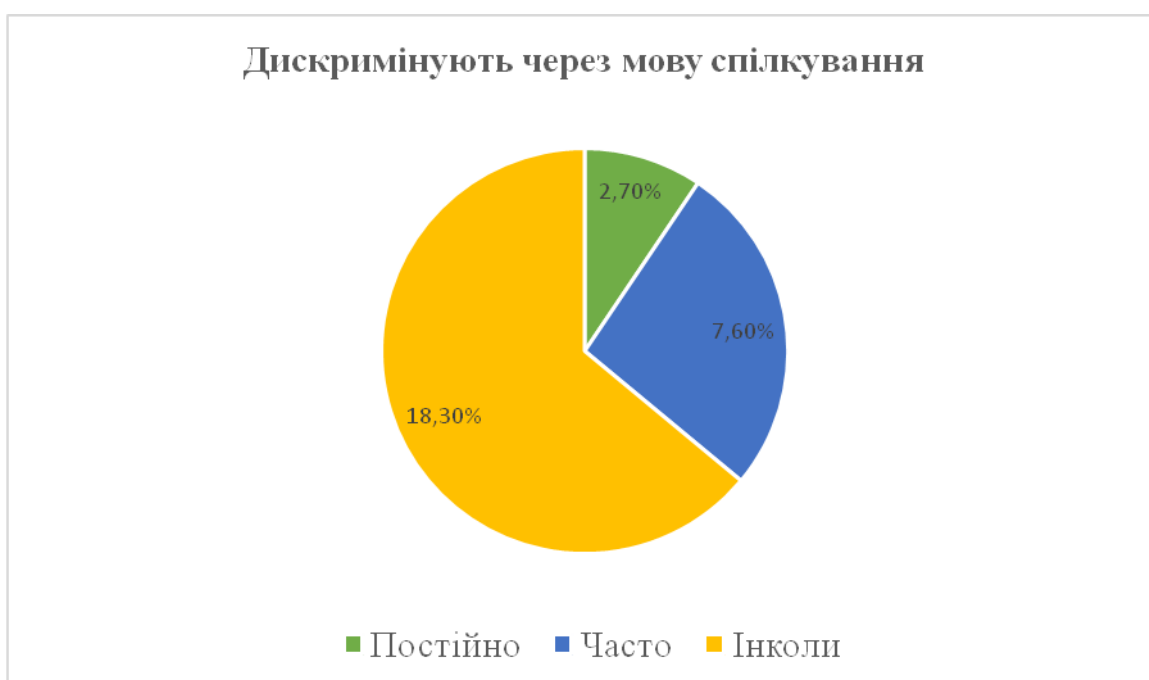

Рис.2.13. Кількість респондентів, які дискримінуються через мову спілкування

- через регіон проживання дискримінативні вияви часто відчувають 9,5 % опитаних.

Респондентам також було поставлене запитання, щодо їх оцінювання рівня толерантності в Україні та ЄС. Проаналізувавши відповіді респондентів, ми дійшли висновку, що студентська молодь вважає рівень толерантності в країнах Європейського союзу кращим ніж в Україні [10] (див. рис. 2.14).

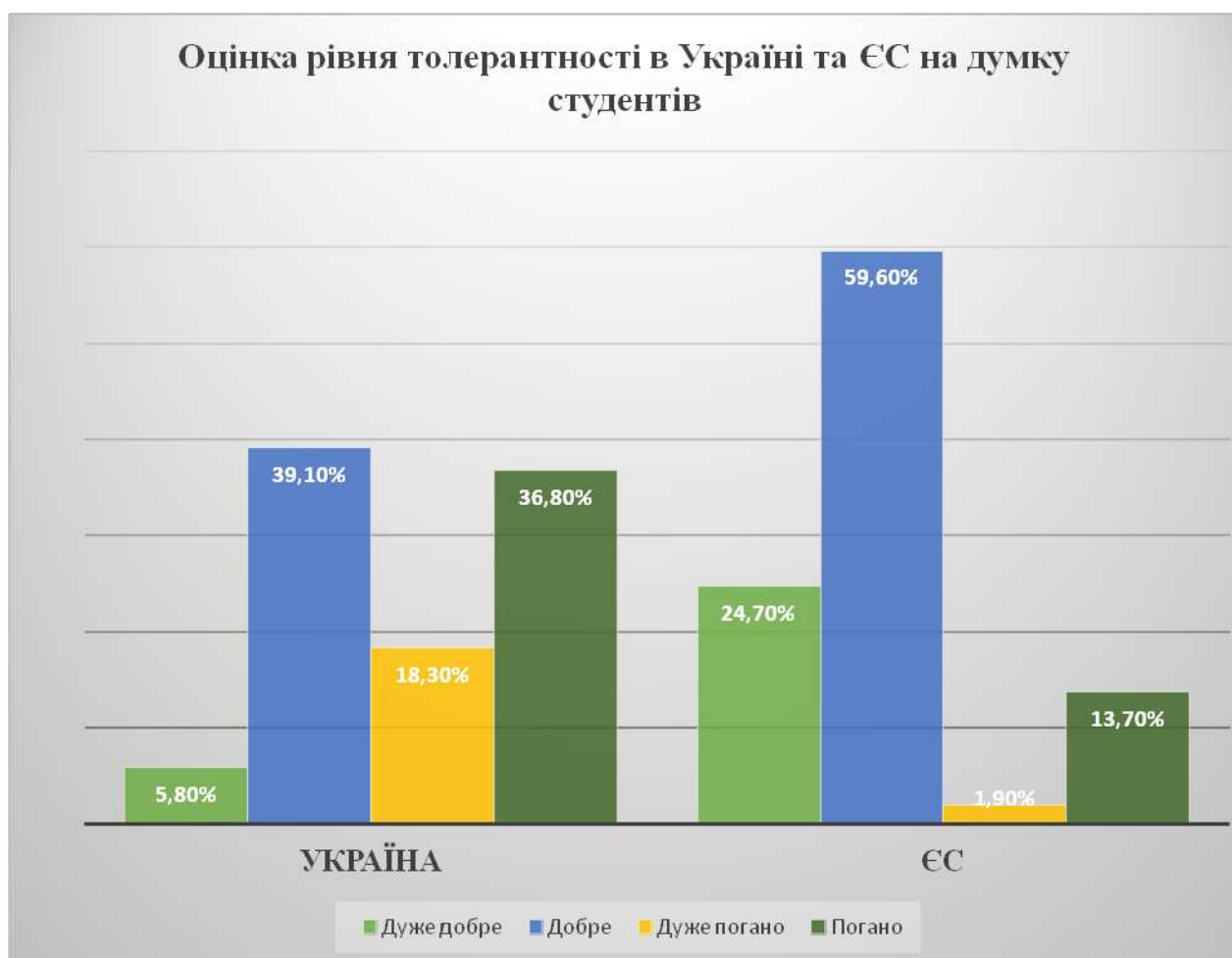

Рис.2.14. Оцінка рівня толерантності в Україні та ЄС

За результатами опитування студенти висловилися щодо бачення свого майбутнього в Україні через 10 років (це той період, коли вони будуть

найбільш ефективними як професіонали) та щодо того, чи покращиться життя в Україні через 10 років (у період їхньої найбільшої професійної активності).

На питання «Чи бачите Ви своє майбутнє в Україні через 10 років?», 36% респондентів відповіли – так, але 25,2% особи не бачить своє майбутнє в Україні. 38,8% опитаних не змогли відповісти на питання (див.рис.2.15).

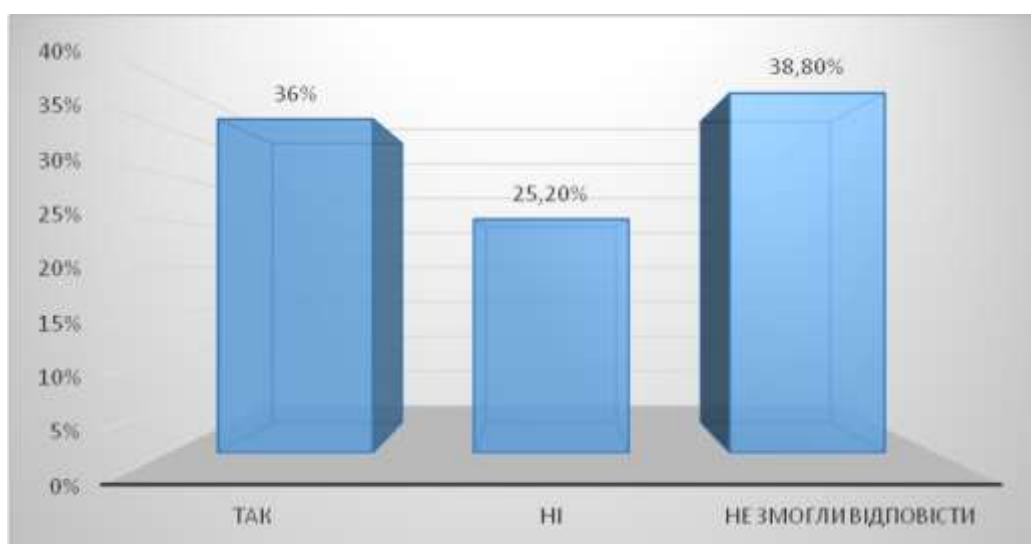

Рис.2.15. Бачення молоді м. Херсона свого майбутнього в Україні через 10 років.

Відповівши на питання «На Вашу думку, чи покращиться життя в Україні через 10 років?» 35,7% опитаних студентів вірять, що життя в майбутній Україні покращиться, а 21,5% не бачать перспектив у майбутній Україні (див.рис.2.16).

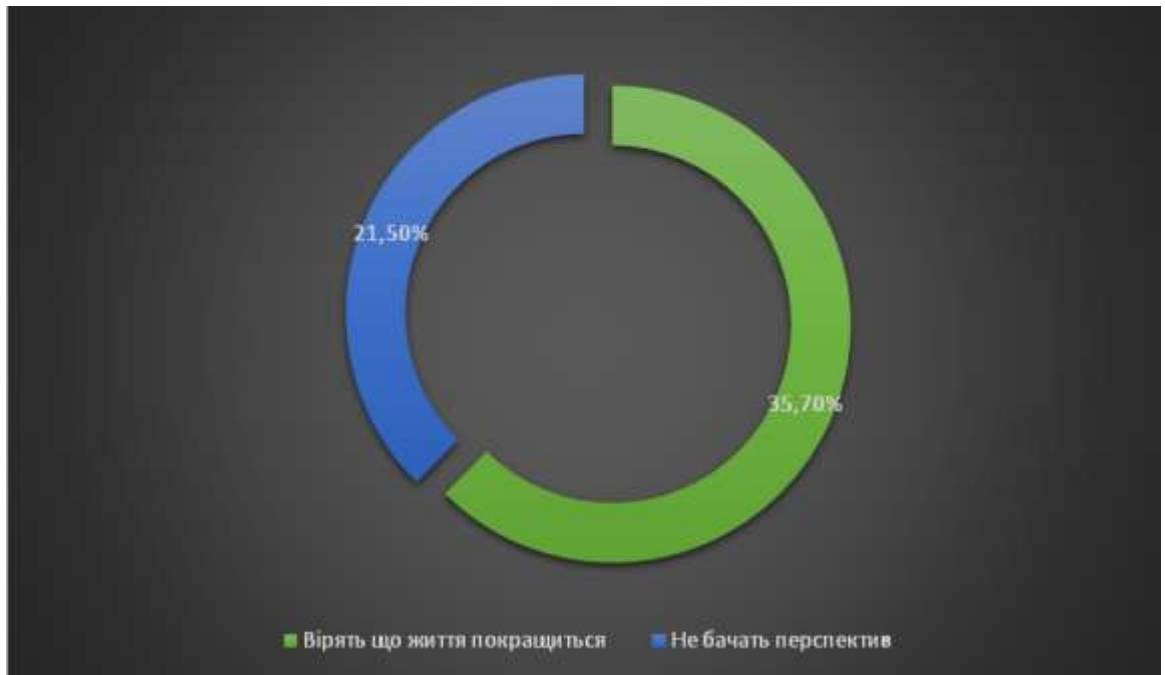

Рис2.16. Покращення життя в Україні через 10 років (думка респондентів).

За результатами опитування, можемо зробити висновок, що 35,7% студентів сумнівається щодо покращення життя в Україні, та 21,5% взагалі не впевнені у перспективності майбутньої України. Також студентська молодь вважає, що рівень толерантності в країнах Європейського союзу кращий (59,6%), ніж в Україні (39,1%).

Майбутні фахівці достатньо занепокоєні війною в Україні (43,8%), та їх достатньо турбує соціальна несправедливість, тому, що 67,6% респондентів відчули її на собі, це може давати підстави молоді щодо сумнівів у покращенні життя та впевненості кращого майбутнього в Україні. У молодих фахівців є страх що вони не будуть затребуваними на ринку праці, тому 44,3% респондентів бояться не мати роботи, через що 42,8% осіб дуже непокоїть зростання бідності в Україні.

Ці досліджувані фактори вселяють молоді страх та невпевненість, що може бути однією з причин виїзду молодих фахівців з нашої країни в пошуках кращого та перспективного життя за кордоном.

Відповіді студентів м. Херсона вселяють оптимізм: 36% респондентів бачать власне майбутнє в Україні, а 38,8% не змогли дати стверджувальної відповіді щодо свого майбутнього в Україні, але це може бути пов'язано із тим, що вони просто ще не задумувалися над цим, або ще не отримали професійної кваліфікації. І лише 25,2% осіб не бачить свого майбутнього в Україні. Відповіді майбутніх фахівців щодо переважного зниження дискримінації та занепокоїння корупцією знижується, що вселяє надію на краще майбутнє та сподівання, що Україна прямує до кращого рівня життя, з ліпшими перспективами, щоб сприятиме розвитку молодого покоління, яке зможе відкрити для себе нові можливості саме в нашій державі.

ВИСНОВКИ

У процесі соціалізації на людину впливає сукупність як цілеспрямованих, так і стихійних соціально-психологічних механізмів. У більш-менш стабільному суспільстві такі механізми узгоджуються між собою і забезпечують успішну підготовку молодшої людини до життя в суспільстві. Тому досить важливою проблемою сьогодення є толерантність та дискримінація молодого покоління, зокрема студентської молоді.

У національному законодавстві термін дискримінація вперше отримав закріплення в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 р. як «...дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків»

Серед найпоширеніших різновидів дискримінації виділяють наступні: ксенофобія, дискримінація у трудових відносинах, ейджизм, ейблізм, дискримінація за зовнішністю тощо.

Основними формами прояву нетерпимості є: образа, насмішки, вираження зневаги; негативні стереотипи, упередження, забобони, основані на негативних характеристиках; етноцентризм; пошук ворога; переслідування, залякування, погрози; дискримінація за ознаками статі та інших відмінностей; расизм, націоналізм, експлуатація, фашизм; ксенофобія у формі етнофобій, мігрантофобії; опоганення релігійних чи культурних пам'ятників; вигнання, сегрегації, репресії; релігійне переслідування.

Головною метою запобігання явищам дискримінації є втілення у правовій дійсності конституційного положення про Україну як демократичну, правову, соціальну державу (ст. 1 Конституції України).

Становище, в якому перебуває молодь, обумовлює майбутнє суспільства, перспективи його розвитку. Тому, у студентському середовищі

необхідно формувати і поширювати тактику толерантності, загальну систему цінностей і установок, що забезпечують єдність усіх членів суспільства, сприяють взаємному пристосуванню людей один до одного і є гідною альтернативою спробам віднайти суверенітет на національних засадах і побудувати демократію.

У ході опитування студентам було запропоновано висловити власну думку щодо занепокоєння ступенем толерантності та загроз, які вони відчують, відповісти на запитання, чи мали вони досвід дискримінації за різними ознаками, оцінити рівень толерантності в Україні та ЄС.

Проаналізувавши результати опитування, ми дійшли висновку що:

- найбільше занепокоєння у респондентів викликає війна в Україні (43,8%), соціальна несправедливість (67,6%), зростання бідності в державі (42,8%), молодіжне безробіття (44,8%), корупція (41,6%) тощо;
- велика кількість студентської молоді відчувала на собі дискримінацію за різними ознаками, зокрема за політичними переконаннями (8,6%), за віком (5,8%), через своє матеріальне становище(9,2%), за статтю (5,5%), і навіть через їх сексуальну орієнтацію (6,5%) тощо.

Також результати опитування показали що більшість студентської молоді вважає рівень толерантності в країнах Європейського союзу набагато кращим, ніж в Україні.

Власне перспективне майбутнє в Україні бачать 36 % опитаних студентів, 38,8% на даний момент не змогли визначитися щодо власного майбутнього в Україні через 10 років, і лише 25,2% респондентів не бачать свого майбутнього в Україні.

Зважаючи на вищезазначене, нами було окреслено подальші перспективні напрями вивчення проблеми явища дискримінації та толерантності, серед яких виявлення основних причин збільшення дискримінації серед молоді та пошук шляхів подолання даної проблеми; вивчення основних аспектів, що найчастіше стають індикаторами дискримінації; вплив ЗМІ на формування толерантного ставлення сучасної

молоді до інших та наслідки для розвитку особистості та функціонування суспільства тощо. Також перспективним убачаємо подальше дослідження толерантності як важливої особистісної властивості, що визначає ефективність інтерперсональної взаємодії людини яка формується на різних вікових етапах становлення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості // *Початкова школа*. 2001. № 12. С. 32 - 35.
2. Варенко Т.К. Аксіологічні засади виховання толерантності студентів ВНЗ. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/31209/1/9.pdf>
3. Волошина О. В. Педагогічні умови виховання толерантності у підлітків старшого віку в позакласній роботі: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Оксана Василівна Волошина. Вінниця, 2007. 197с.
4. Грива О. А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища. Київ: ПАРАПАН, 2005. 227 с.
5. Декларация принципів толерантности // *Век толерантности: [научно-публицистический вестник]*. М. : Изд-во МГУ, 2001. 452 с.
6. Декларация принципів терпимості, ухвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на 28-ї сесії в Парижі 16 листопада 1995 року. 14 с.
7. Ейблізм, ейджизм, лукізм – Проект закону проти дискримінації в Україні запроваджує нові терміни [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.dw.com/uk>
8. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
9. Закон України: Про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Звіт про результати соціологічного опитування «Студентство Херсона - 2020» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/IPHS/ChairSocialWork/ResearchSociologicalLaboratory.aspx>

11. Кабінет міністрів України: Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття") Постанова від 3 листопада 1993 р. N 896. Київ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>
12. Карандаш М.М. Толерантність як педагогічний феномен // *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/305/250>
13. Козлова О. Г., Гребеник Т. В. Формування толерантності у процесі громадянського виховання студентської молоді. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29291/1/Kozlova.pdf>
14. Колегія міністерства освіти та науки: Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді / Протокол N 7/2-4. –2009 [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr2_4290-09#Text
15. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доп. станом на 30 верес. 2016 р. Київ: Паливода А.В., 2016. 76 с.
16. Ксенофобія // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ: Парламентське вид-во, 2011. 808 с.
17. Липатов В. А. Семантические подходы к определению социальной толерантности. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bogoslov.ru/text/print/304080.html>
18. Мириманова М. Толерантность как проблема воспитания // *Развитие личности*. 2002. № 2. С. 104–116.
19. Моран І. В. Проблема толерантності молоді / *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, 2014. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://eprints.oa.edu.ua/3621/1/23.pdf>

20. Орловська О. В. Толерантність та її сутнісні характеристики. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&%0BIMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpkhist_2012_5_37.pdf
21. Осипов А. Дискримінація по признаку громадянства. // *Політика и общество*. 2008. № 7. С. 60-72.
22. Осипова Т. Ю., Бартенєва І. О., Біла О. О. Виховна робота зі студентською молоддю: Навч. Посібник. Одеса: Фенікс, 2006. 288 с.
23. Острикова С. А. Некоторые аспекты формирования толерантности. // *Воспитание и дополнительное образования детей и молодежи*. 2002. № 6. С. 18 - 23.
24. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. К., 1994.
25. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 р. // *Відомості Верховної Ради України*, 2005. № 52. Ст. 561.
26. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 року № 5207-VI // *Офіційний вісник України*, 2012. № 76. Ст. 3071.
27. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016-2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 148/ Кабінет міністрів України № 148, 2016 р. Київ
28. Сахарук І.С. Теоретико-правові підходи до визначення поняття «дискримінація у сфері праці // *Соціальне право*. №1/2017 http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_wD3WOIRqQgJ:nbuv.gov.ua/j-pdf/sopr_2017_1_7.pdf+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
29. Сищик А.С. Поняття «толерантність» в науковій літературі // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2013 [Електронний

- ресурс] / Режим доступу:
file:///C:/Users/2020/Downloads/domtp_2013_5_21%20(1).pdf
30. Словарь по этике. М.: Политиздат, 1989. 345 с.
31. Словарь философских терминов. М.: ИНФРА-М, 2009. – 731 с.
32. Сокуренок В. Г. Право. Свобода. Равенство. Львов: Вища вк., 1981. 196 с.
33. Соціокультурні засади менеджменту в освіті // *Педагогіка і психологія*, 2002. №3. С. 82-84.
34. Сулятицька Т. Феномен толерантності в історичному дискурсі // *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*, 2011. Вип. 539-540. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2011_539-540_8
35. Толерантність у молодіжному середовищі: метод.-бібліогр. матеріали. (Київ-2009). [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://sites.google.com/site/society4uth/tolerantnist/tolerantnist-u-molodiznomu-seredovisi>
36. Указ президента України: Про Національну доктрину розвитку освіти. № 347/2002 від 17 квітня 2002 року. Київ.
37. Хараджи М. В. Теоретико-методологічні засади дослідження міжетнічної толерантності // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Вип. 5: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. С. 160-174.
38. Хомяков М. Б. Толерантность: парадоксальная ценность // *Журнал социологии и социальной антропологии*, 2003. № 4. Т. VI. № 4 С. 98 - 112.
39. Черкашина Т.О. Лукізм як соціальне явище сучасного суспільства // Творча майстерня викладача вишу: Зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 3-4 жовтня) / за заг. ред. С. В. Копилової. Херсон: ФОП Вишемирський В. С., 2019. С.83-87.
40. Шашкова-Журавель І. О. Характеристика міжнародно-правової системи захисту жінок від дискримінації у сфері праці // *Юриспруденція: теорія і практика*, 2008. № 7. С. 16-21.

41. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол: Ю. С. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д – Й. 744 с.
42. Кон, I. (2006). Gomofobija – forma ksenofobii [Homophobia is a form of xenophobia]. Retrieved from <https://queerspirituality.wordpress.com/знания-сила/гомофобии/> [in Russian].
43. Pavlov V.D. Tolerantnost' v systeme obrazovanyya // *Novye znanyya*. 2003. – # 1. S. 20-22.
44. Termin in ua [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://termin.in.ua/eydzhym/>

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Любомила Наталія Іванівна,
учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна
добročесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної добročесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної добročесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної добročесності.

04.03.2020
(дата)

Любомила
(підпис)

Любомила Н.І.
(ім'я, прізвище)